

Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

Українська Академія Наук

Тілея
Науковий вісник

Збірник наукових праць

- Історичні науки
- Філософські науки
- Політичні науки

Випуск 63 (№ 8)

Київ – 2012

тан Хайдеггером спустя полгода после встречи с Шестовым и в декабре того же года опубликован. Прочтя его, Шестов пишет Ловцкому: «И хорошо было бы тебе прочесть, как он там, словно осуществляя то, что я ему при свидании предсказывал, заявляет о том, что «в водовороте изначальных вопрошаний растворяется логика, «что власть логики кончается в философии», что наряду с мыслящим отрицанием и глубже его есть твердость противодействия, острота отвращения и т.д.» [там же, с.21–22]. Такие свидетельства Шестова заставляют нас задуматься над тем, какую роль сыграли встречи с ним для Хайдеггера, который как раз в начале позднего фрайбургского периода, по словам Х.–Г. Гадамера («Хайдеггер и греки») дает возможность говорить языку Ничто, расположенности (die Befindlichkeit), которая находит опытное проявление в страхе, испуге, скуке.

Подводя итоги, заметим, что рассмотренные нами влияния греков на Шестова, а самого Шестова, в свою очередь, – на Хайдеггера, конечно, не представляют собой примера прямой филиации идей и здесь речь не может идти об ученичестве, ни в первом, ни во втором случае. Приобщение к традиции осуществляется иногда, как в случае Шестова, через отрицание и критику, а усвоение критического отношения к традиции само может формировать традицию.

Список использованных источников

1. Асоян Ю.А. Историко-философская концепция Л.Шестова / Ю.А. Асоян // Из истории религиозной философии в России XIX – начало XX вв. / АН СССР. Ин-т философии. – М., 1990. – С. 109–128.
2. Ахутин А.В. О втором измерении мышления: Л.Шестов и философия / А.В. Ахутин // Поворотные времена. – СПб.: Наука, 2005. – С. 481–498.
3. Баранова–Шестова Н. Жизнь Льва Шестова. По переписке и воспоминаниям современников: в 2-х т. / Н.Баранова–Шестова. – Париж: La Presse Libre, 1983.
4. Волкогонова О.Д. Специфика иррационализма Л.И.Шестова / О.Д. Волкогонова // Вестник Московского университета. Сер. 7. Философия. – 1997. – №3. – С. 16–25.
5. Курабцев В.Л. Миры свободы и чудес Льва Шестова / В.Л. Курабцев. – М.: Российское гуманитарное общество, 2005. – 310 с.
6. Морев Л.М. Лев Шестов / Л.М. Морев. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1991. – 85 с.
7. О कोरोков В.Б. Философия Льва Шестова у горизонти західноєвропейського мислення: автореферат дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.05– історія філософії / В.Б. О कोरोков. – Дніпропетровськ, 1991. – 17 с.
8. Петрушов В.М. Адогматизм Льва Шестова як вирок сучасному розуму / В.М. Петрушов // Мультиверсум. – К.: Український Центр духовної культури, 2006. – Вип. 59. – С. 56–65.
9. Петрушов В.М. Європейський адогматизм: історико-філософська ретроспектива, сучасні інтенції / В.М. Петрушов. – Харків: Видавництво УкрДАЗТ, 2007. – 376 с.
10. Хайдеггер М. Изречение Анаксимандра / М.Хайдеггер // Разговор на проселочной дороге; [Пер. с нем. под ред. А.Л. Доброхотова]. – М.: Высш. Школа, 1991. – 193 с.
11. Шестов Л. Лекции по истории греческой философии / Л.Шестов. – М.: Директ–Медиа, 2009. – 376 с.
12. Шестов Л. Соч.: в 2-х т. / Лев Шестов. – М.: Наука, 1993.
13. Шестов Л. Сочинения: в 2-х т. / Л.Шестов. – Томск: Водолей, 1996 – Т.2. – 448 с.
14. Шитов С.И. Трагическое в эстетико-философской концепции Л.Шестова: автореферат дис. ... канд. 09.00.03 – эстетика. / С.И. Шитов.– М., 1991.– 22 с.

Prokopenko, V.V. Shestov and Greeks

We analyze the works of Leo Shestov. The author does not agree with the common interpretation of Shestov's creativity as self-sufficient. He has, approved in the article, some precursors, and the most influential of them – the ancient Greek philosophers. Shestov is particularly critical of many Greek philosophers, because their ideas were for him a constant stimulus of his own philosophizing. Such a living relation to the Greeks inherent, for example, to Heidegger. The author argues that Leo Shestov had a major influence on Heidegger in this case.

Key words: Shestov, continuity, criticism, shestovizatsiya, Anaximander, Heidegger.

УДК 141.5(477) «18/19»

Поцюрко О.Ю.

Ідея національної свободи у спадщині Миколи Міхновського

Проаналізовано твори Миколи Міхновського, в яких порушується проблема національної свободи. Підтверджено положення про те, що чільне місце у концепції свободи М.Міхновського займають: утвердження самостійності України; побудова державного устрою на принципах соціальної справедливості та виховання в українців почуття солідарності.

Ключові слова: почуття солідарності, самостійна Україна, М.Міхновський, свобода, національна ідея, інтелігенція.

Ідея свободи присутня в історії всіх націй. Проте у випадку з Україною свобода стала проблемою, котру вирішити виявилось не так вже і просто. Кінець XIX ст. українці зустріли у важкій національно-духовній неволі, яка зумовила занепад серед них будь-яких національно-патріотичних устремлень.

Першим, хто заклав підвалини української свободи як національної ідеї став Тарас Шевченко. Вигосивши «В своїй хаті своя й правда і сила, і воля». «Великий Кобзар вказував шлях до здобуття тієї свободи – громадою сталить зброю, будити народ, повставати і рвати кайдани неволі – а це був революційний шлях... Тому в новітній історії України Шевченко постає, як духовний батько українського націоналізму» [11, с.20]. Продовжило його святу справу молоде покоління, котре пішло ще далі – стало на шлях радикальної політичної боротьби.

Яскравим представником цього покоління був Микола Міхновський (1873–1924), котрий поставив проблему свободи в Україні на якісно вищий рівень. Ідеї Шевченка, якими захоплювався з дитинства, він грамотно переосмислив і розвинув, надавши їм чіткості і виразності.

Метою статті є дослідження концепції свободи М.Міхновського, передумов її виникнення та подальшого впливу на процес утвердження української національної ідеї.

Серед науковців, які займалися вивченням даної проблеми, зокрема можна виділити: І.Голод [1], Я.Лялька [2], П.Мірчук [3], А.Наконечний [9], Ф.Турченко [10], В.Ситник [12], Л.Шипілов [14]. Однак всі вони здебільшого висвітлюють окремі аспекти націоналістичної концепції свободи М.Міхновського, залишаючи поза увагою процес її становлення та утвердження.

Починається політична діяльність молодого М.Міхновського участю в «Братстві тарасівців» з 1891 р. І вже через два роки він публікує в газеті «Правда» національно-політичну програму братства «Professin de Foi молодих українців» (визнання віри).

«Основною засадою політичного «Вірую» українського патріота визначає Міхновський у цій декларації історичну правду, що кожна людина є складовою частиною своєї нації, то й доля кожної людини залежить насамперед від долі її нації; нація ж може розвиватися вільно з користю для її членів тільки тоді, коли матиме власну самостійну державу» [3, с.15]. Аналізуючи українську історію М.Міхновський доводить, що «Україна була, єсть і буде завжди окремою нацією, і як кожна нація, так і вона потребує національної волі для своєї праці і поступу, ... як сини свого народу, єсьмо націоналами і перед усім дбаємо о те, щоб дати своєму народові волю національну» [9, с.1]. Національні змагання і революції виникають тільки тоді, коли нація є пригніченою, коли вона не може своїми надбаннями скористатися в повній мірі. Українці довго боролися за свою свободу, але їм не вистачало справжнього проводира, котрий зумів би їх згуртувати і вивести з неволі. Так, постаті борців були різними, та всі вони вели українців не тим шляхом, що і призвело до поразки всіх національно-визвольних змагань. Міхновський закликає інтелігенцію відкласти свої популярні українофільські забавки і свідомо взятися до політичної праці, якої вимагає ідея відродження Української держави. Але кожна праця вимагає певної духовної сили. Тому українці повинні мати міцну душу і плекати в собі патріотичні почуття. Хоча Україна

є роз'єднаною поміж двома державами, проте в свідомості українця є єдиний українсько-руський народ. «Під австрійські і під російські землі є однаково нам рідні і ніхто і ніколи не зможе роз'єднати єдиного українського народу – аби була у нас моральна міць, то ні нас не зможуть відірвати від Галичини, ні Галичини від нас, бо ідеї духа розірвати на два шматки не можна, як нічим не можна спинити Дніпрової течії, вона завсєгди опиниться у морі, які б перепони не були» [9, с.2].

Отже, головними ідеями, цілями «Визнання віри молодих українців» були: 1) відновлення національно-державної самостійності України; 2) боротьба за права нації і плекання серед усіх верств українського народу почуття національної солідарності; 3) створення в українській державі справедливого соціального ладу; 4) ідейна відданість українського народу справі національного визволення. В українській політичній думці 90-х років XIX ст. ці тези були небуденними, революційними, вони вносили справжній переворот у національно-політичні погляди тодішньої української людини.

Варто зазначити, що саме після публікації «Визнання віри молодих українців» різноманітні громадсько-політичні діячі і організації розпочали чимраз дужче говорити про українську незалежність. Найбільший вплив «Визнання віри» справило на Галичан, в той час як на Наддніпрянській Україні переважала ідеологія соціалістичного спрямування. Діяльність Миколи Міхновського в лавах «Братства тарасівців» стала підґрунтям для становлення в подальшому українського націоналізму.

Мислитель визначає націоналізм, «як загальноєвропейський рух, що визволив десятки поневоленних і упосліджених націй, що утворив національні культури і літератури – цей рух світла і волі українська інтелігенція, подурена і запаморочена всякими московськими теоріями, вважала нічого не вартою дурницею на радість москалям і на свою і на народу свого погибель» [7, с.49]. Українська нація мусить йти тим самим шляхом, як і поневолені народи Заходу, перейде його і повалить все те, що стоятиме перепорою на цій дорозі. «Головна причина нещастя нашої нації – брак націоналізму серед широкого загалу її... Націоналізм єднає, координує сили, жене до боротьби, запалює фанатизмом поневолені нації в їх боротьбі за свободу» [8, с.47,48].

В 1900 р. святкування з приводу річниці народження і смерті Тараса Шевченка М.Міхновський використав для того, щоб пов'язати ідеї славетного Кобзаря з програмними положеннями РУП. Спочатку в Полтаві, а потім і в Харкові М.Міхновський виголошує промову котра стала політичною декларацією РУП і була видана окремою брошурою у Львові під назвою «Самостійна Україна». З нею пов'язане виникнення терміну «самостійництво», під яким розуміють політичну боротьбу за самостійність України. «Самостійництво виступило альтернативою пануючого на той час автономізму. Своєю появою воно започаткувало політичну дискусію щодо форми української державності та шляхів її досягнення» [12, с.158]. «Самостійну Україну» автор розпочинає з констатації того факту, що кінець XIX ст. позначився загостренням національного чинника у відносинах між окремими націями світового товариства, а саме між підлеглими і пануючими націями. Розглянувши окремі епізоди з історії протистояння деяких народів М.Міхновський підсумовує, що єдиний правильний шлях вже показали ті нації, котрі повстали проти чужоземного панування. Цим самим він заперечує теорію К.Маркса, нібито класи є рушійною силою історії.

М.Міхновський констатує, «що наш нарід теж перебуває у становищі зрабованої нації» [4, с.28]. Матеріальний добробут пересічного громадянина безпосередньо залежить від ступеня свободи його нації. «Тільки держава одноплеменного національного змісту може дати своїм членам нічим не обмежену змогу всестороннього розвитку духовного і осягнення найліпшого матеріального гаразду;... пишній розквіт індивідуальності можливий тільки в державі, для якої плекання індивідуальності є метою,... державна самостійність є головна умова існування нації, а державна незалежність є національним ідеалом у сфері міжнаціональних відносин» [2, с.28].

Причиною якої українського національного лиха є «злучення з Московщиною в 1654 р. під гнітом якої республіканська свобода нівечиться» [4, с.29]. Але тут виникає питання: «А за яким таким правом Росія поводитись з Україною як з безправним рабом?» [4, с.29]. Аналіз позицій «Переяславської конституції» породжує наступний висновок: Україна злучилася з Росією як вільний з вільним і як рівний з рівним, а цар зобов'язаний шанувати і оберігати українську самостійність. А найголовніша теза, яку закидають наші суперники, нібито українці ніколи не мали власної держави є безглуздою – «Через весь час свого історичного існування нація наша з найбільшим зусиллям пильнує вилитися у форму держави самостійної і незалежної» [4, с.32]. Відповідаючи на подібні закиди московських шовіністів М.Міхновський послідовно доводить самостійність України

відносно Росії, а свої доводи ґрунтує на нормах міжнародного права і Переяславської конституції.

Відтак, українська держава ніколи не втрачала свого права на самостійність. Свободу в неї поступово відібрали московські царі, а їхнє панування стало незаконним актом насилля. Через це договір України і Росії взагалі втрачає чинність і в українців з'являється вибір: «або вимагати від свого контрагента виконання контракту в тому розмірі й напрямку, в якому, він був прийнятий обома ними, або узнавши контракт зламаний у всіх його частинах, зірвати усякі зносини з контрагентом» [11, с.12]. І при цьому не має значення, скільки вже часу пройшло, адже «розуміння про задавнення не може відноситися до поневолення свободи» [4, с.34]. Вже саме існування українців, котрі ще мають життєву силу й жагу до свободи «накладає на них обов'язок розбити пута рабства, щоб – спадкоємці Богдана Хмельницького по праву могли користуватись нашою спадщиною» [4, с.34]. Цими словами закінчується перша частина «Самостійної України».

На початку другої частини М.Міхновський констатує, що Україна втратила свободу не тільки національну. Разом з нею вона втратила свободу кожної особистості зокрема. «Над нами висить чорний стяг, а на ньому написано: «Смерть політична, смерть національна, смерть культурна для української нації?» [4, с.35].

В другій частині «Самостійної України» М.Міхновського з'являється гасло, яке стане головним для активних діячів і прихильників українського політичного самостійництва: «Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від гір Карпатських аж по Кавказькі» [4, с.37]. Цими словами підкреслювалося щонайменше три важливих моменти: «По-перше, ідея соборності українських земель, що в цей час активно формувалась як у підавстрійській, так і в підросійській Україні. По-друге, власне ідея самостійності України (як способу буття її державності). По-третє, визначення етнографічних меж майбутньої самостійної України» [12, с.161]. Тут М.Міхновський наголошує не тільки на життєво необхідній потребі єдності, самостійності, непорушності території, але і на соборності української держави, яка повинна охоплювати всі українські етнографічні землі від Заходу до Сходу.

Єдиний шлях, який М.Міхновський бачить для здобуття Української самостійної держави, це шлях революційної боротьби. Все своє життя мислитель наголошував на необхідності революційної і збройної боротьби за права українського народу. Для досягнення цієї найважливішої мети він визначає авангардну силу, що має очолити боротьбу нації за волю і державну самостійність. Це – молода, «третя» українська інтелігенція, що повинна взяти в свої руки стерно національного корабля, бо це є її і право, і обов'язок. І дійсно, хто, як не інтелектуальна еліта має бути взірцем, прикладом для наслідування всього суспільства. На превеликий жаль українська інтелігенція в часи посиленого ворожого наступу не встояла. Перша її хвиля сполонізувалась, друга – зрусифікувалась. «Великий патріот засуджував ті покоління інтелігенції, які протягом століть виплекали цілий культ страху за самих себе, зневіри у власні сили, покори супроти поневолювачів; вони відзначалися «бездієльністю», «інертністю», «страхополовством» [9, с.80].

Але ці часи давно минули. «Третя українська інтелігенція стає до боротьби за свій народ, до боротьби кровавої і безпощадної. Вона вірить у сили свої і національні, і вона виповнить свій обов'язок. Вона виписує на своєму прапорі ці слова: «Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від Карпат аж по Кавказ». Вона віддає себе на служіння цьому великому ідеалові і доки хоч на одному клапті української території пануватиме чужинець, доти українська інтелігенція не покладе оружжя, доти всі покоління українців йтимуть на війну. Війна провадитиметься усіма засобами;... нехай наша історія сумна й невідрадна, нехай ми некультурні, нехай наші маси темні, подурені, ми все ж існуємо і хочемо існувати... як люди, як громадяни, як члени вільної нації... ми виссали з молоком наших матерів стародавню любов нашої нації до вітчизни і її свободи і ненависть до насилля над нами...» [4, с.41]. Далі мислитель наголошує на тому, що «наша нація ступила на новий шлях життя,... мета – повернення нам прав, визначених Переяславською конституцією 1654 р... Ми виголошуємо, що ми візьмемо силою те, що нам належить по праву, але віднято в нас теж силою. Наша нація довго нездужала, але нині вже стає до боротьби... Ми розуміємо, що боротьба буде люта й довга, що ворог безпощадний і дужий...» [4, с.42]. Однак незважаючи нінащо: «Ми востаннє виходимо на історичну арену, і або побороємо, або вмремо... Ми не хочемо довше зносити панування чужинців, не хочемо більше зневаги на своїй землі... Усіх, хто на цілій Україні не за нас, той проти нас. Україна для українців, і... Вперед! Бо

нам ні на кого надіятись і нічого озиратись назад!» [4, с.43]. Так пафосно і патріотично М.Міхновський закінчує свою «Самостійну Україну», де ставить і розвиває ряд головних тез, що червоною ниткою пронизують ідеологію українського націоналізму на подальших етапах його становлення і розвитку.

Одночасно з брошурою «Самостійна Україна» виходить в світ «Відкритий лист до російського міністра внутрішніх справ Сіпягіна» М.Міхновського. Лист покликала до життя відмова Сіпягіна зробити напис на пам'ятнику І.Котляревському українською мовою. В ньому М.Міхновський перелічує всі біди і утиски, які український народ покірно терпить від гнобителів-росіян. «Батьки наші та діди мовчки зносили і заборону освіти на нашій мові, і навіть заборону самої мови української. Вони все переказували нам свій заповіт: «Терпіти, надіятись і мовчати!» [3, с.28].

Але всякому терпінню є межа. А безглузда заборона українського напису на пам'ятнику українському поетові є тою краплею, що вже переповнила чашу страждань і терпіння нашого народу. Українці вже раз виборили собі свободу, коли польські знущання стали нелюдськими. За це Польща заплатила сповна своєю державністю. А зараз історія повторюється: на місці поляків стоять росіяни, які однак нічого не навчилися в своїх попередників. За це їх вже скоро чекає та ж сама доля. «Ми не можемо далі дозволити безстидному чужинцеві знущатись над найсвятішими нашими чуттями. Українська нація мусить скинути панування чужинців, бо вони зогиджують саму душу нації. Мусить добути собі свободу, хочби захиталася ціла Росія! Мусить добути своє визволення з рабства національного та політичного, хочби пролилися ріки крові!» [5, с.46].

Вивчаючи справу української інтелігенції та досліджуючи питання російської мови на теренах України мислитель підкреслює: «Самий факт існування московських університетів і шкіл з московською викладовою мовою на території України є глумом над свободою, є нехтуванням наших загальнолюдських прав, є ганьбою і зневаженням нашої нації, а надто освічених її членів – української інтелігенції. Не за «академічні свободи» нам треба боротися, а за саму академію, за право мати її своєю національною власністю...» [6, с.47].

В своїй праці «Робітницька справа в програмі УНП» М.Міхновський торкається проблеми свободи з іншої сторони. Він на протигагу марксистському гаслу: «Робітники усіх країн єднайтеся!» виголошує нове гасло: «Робітники поневоленіх націй єднайтеся для спільної боротьби за свої національно-політичні, духовні й економічні інтереси проти пануючих націй, під умовою обов'язкового признання своїх національних прав!» [3, с.39]. Робітництво поневоленої нації не може сподіватися на покращення своєї долі від зміни режиму, від того, що до влади в пануючій державі приїде замість капіталістичного класу панівного народу його робітництво: «Оре тій поневоленій нації, що дочекається панування демократизованої нації» [3, с.39]. Порятунком М.Міхновський вбачає в самостійній і національній державі, у яку ввійдуть усі частини українського народу без класової дискримінації. Але перш ніж розпочинати звільнення цілої України, треба взятися за визволення духу кожного члена нашої народності. Для цього М.Міхновський складає «Десять заповідей УНП». Цей політичний декалог служить завершенням оформлення нової ідеології, запропонованої М.Міхновським.

Концепція свободи М.Міхновського мала величезне значення в часи глибокого занепаду національної свідомості в українського народу та його інтелігенції, котрих московська репресивна машина вкрай знесила і залякала. На фоні слабких українофільських спроб зберегти свою культуру тільки М.Міхновський вперше висунув сміливе гасло «За самостійну Україну від Карпат по Кавказ» показавши цим що національна ідея не має кордонів. Погляд на необхідність створення вільної держави тільки щоб цим самим забезпечити волю окремих громадян («нагадує сократівський ідеал свободи, коли суспільство є вільною асоціацією індивідів, що всебічно розвиваються як особистості, і свобода їхнього індивідуального розвитку не обмежена жодними рамками, встановленими з волі відчужених соціальних сил» [14, с.76]. Цей суспільний діяч представив ідею дискретності розвитку української національності спільноти, виділяючи періоди злету і самостійного розвитку й так звані антракти національної історії. Прикметним є те, що М.Міхновський пропонував шлях саме відродження, а не народження чи створення нації за нових історичних умов і покладав особливу історичну місію на нову українську інтелігенцію, національну еліту модерної епохи. Історичний розвиток нації відомий політичний діяч подав крізь призму історії еліт, тому що тільки національна держава може забезпечити своїм громадянам нічим не обмежену можливість всебічного духовного розвитку і матеріального добробуту. З

цього впливає, що головною умовою існування нації є державна самостійність, а державна незалежність є національним ідеалом. До цього змагає український народ протягом усього його історичного існування. «Українська національна ідея у творчості М.Міхновського, увібравши конкретно-історичний досвід національно-визвольної боротьби українського народу та кращі здобутки світового досвіду самовизначення націй, наповнилася конкретним політичним змістом, перетворившись на чітку програму національно-визвольної боротьби та послідовного державотворення» [12, с.163].

Важливо зазначити, що обстоюючи ідею визволення української нації М.Міхновський стоїть і за здобуття свободи всіма поневоленими націями. Концепція свободи «апостола української державності» посприяла радикалізації українського визвольного руху, про що зазначали навіть ті її сучасники, які не сприйняли її національного радикалізму. Фундаментальною його заслугою можна вважати вироблення нового способу мислення і нового політичного світогляду.

Список використаних джерел

1. Голод І. Ідеолог державності. Перестороги Міхновського / І.Глод // Молода Галичина. – 2004.–№49 (8301) – С. 8.
2. Лялька Я. Апостол української державності / Я.Лялька // Молода Галичина. – 2002.–№72 (8062) – С. 4.
3. Мірчук П. Микола Міхновський – апостол української державності // Товариство Української Студіючої Молоді ім. М.Міхновського. – Філадельфія, 1960. – С. 136.
4. Міхновський М.І. Самостійна Україна // «Самостійна Україна». – К.: Діокор, 2003. – С. 28–44.
5. Міхновський М.І. Одвертий лист до міністра Сіпягіна // «Самостійна Україна». – К.: Діокор, 2003. – С. 45–47.
6. Міхновський М.І. Справа української інтелігенції в програмі Української народної партії // «Самостійна Україна». – К.: Діокор, 2003. – С. 47–48.
7. Міхновський М.І. Націоналізм // «Самостійна Україна». – К.: Діокор, 2003. – С. 48–49.
8. Міхновський М. Робітничка справа в програмі Української Народної партії / М.Міхновський // Політологія. Кінець XIX – перша половина XX ст. – Львів.: Світ. – 1996. – С. 38–48.
9. Наконечний А. Проблема свободи у творчості М.Міхновського / А.Наконечний // Вісник Львівського університету: Серія: філософські науки. – Вип. 5. – Львів, 2003. – С. 76–83.
10. Турченко Ф. «Харківський проект» Миколи Міхновського / Ф.Турченко // Наукові праці історичного факультету ЗДУ. – Запоріжжя, 2003. – Вип. XV. – С. 7–34.
11. «Самостійна Україна» Миколи Міхновського та її роль у формуванні державницької ідеології. Матеріали науково-практичної конференції до 100-річчя її видання // Львів: Сплайн. – 2000. – 139 с.
12. Ситник В.П. Українська національна ідея в теоретичній спадщині М.Міхновського / В.П. Ситник // Наука. Релігія. Суспільство. – 2002. – №3. – С. 157–163.
13. Історія української філософії: Підручник. – К.: Академвидав, 2008. – 624 с.
14. Шипілов Л. Принципи народовладдя в ідейній спадщині Миколи Міхновського / Л.Шипілов // Визвольний шлях. – 2001. – №5. – С. 77–79.

Поцюрко О.Ю. Ідея національної свободи в наслідстві Миколая Міхновського

Проанализированы произведения Миколая Михновского, в которых нарушается проблема национальной свободы. Подтверждено положение о том, что главное место в концепции свободы М.Михновского занимают: утверждение самостоятельности Украины; построение государственного строя на принципах социальной справедливости и воспитания у украинцев чувства солидарности.

Ключевые слова: *чувство солидарности, самостоятельность Украина, М.Михновский, свобода, национальная идея.*

Potsyurko, O. Y. An idea of national freedom is in the inheritance of Mykola Mikhnovskyj

Works of Mykola Mikhnovskyj, the problem of national freedom is violated in that, are analysed. Position is confirmed that a main place in conception of freedom of M. Mikhnovskyj is occupied: claim of independence of Ukraine; Ukrainians of sense of solidarity have a construction of the political system on principles of social justice and education.

Key words: *sense of solidarity, independent Ukraine, M. Mikhnovskyj, freedom, national idea.*